

УДК 37.032

Слюсаренко Н. В., Оспанова Я. М.*

СЕСУАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті наголошено, що проблеми виховання молодого покоління посідають чільне місце в життєдіяльності кожної сім'ї та навчально-виховному процесі закладів освіти. Останні, як правило, зосереджують основну свою увагу на таких напрямках виховання, як розумове, моральне, естетичне, фізичне, трудове та ін. Проте сексуальному вихованню молоді належної уваги не надається. Разом із тим на необхідності своєчасного сексуального виховання молодого покоління цілком слушно наголошується в багатьох психолого-педагогічних джерелах.

Представлено огляд праць з дотичної до проблем сексуального виховання тематики, що вийшли друком упродовж другої половини ХІХ – початку ХХІ століття. Розкрито сутність основних понять. Схарактеризовано результати анкетування учнів, студентів і викладачів щодо їхньої поінформованості у сфері сексуальних стосунків.

Ключові слова: виховання, молоде покоління, сексуальність людини, сексуальне виховання, завдання сексуальної педагогіки.

Проблеми виховання молоді є надзвичайно важливими для будь-якої держави, а тому в усі періоди розвитку суспільства вони посідають чільне місце в життєдіяльності кожної сім'ї та навчально-виховному процесі закладів освіти. Традиційно склалося, що останні зосереджують основну увагу на таких напрямках виховання, як розумове, моральне, естетичне, фізичне, трудове та ін.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття до цих напрямків, як правило, почали додавати національне, громадянське, патріотичне, екологічне виховання і, як виняток, статеve та гендерне.

Підтвердження вищезазначеного знаходимо в підручниках і посібниках з педагогіки, методики виховної роботи (автори: Ю. Бабанський, Н. Волкова, С. Карпенчук, В. Лозова, Н. Мойсеюк, І. Подласий, Г. Троцко, М. Фіцула, М. Ярмаченко та ін.).

Мета цієї публікації – на основі аналізу джерельної бази досліджуваної проблеми та результатів анкетування учнів, студентів і викладачів України і Казахстану щодо їхньої поінформованості у сфері сексуальних стосунків окреслити першочергові завдання сексуального виховання молодого покоління.

Зазначимо, що в багатьох психолого-педагогічних джерелах наголошується на необхідності своєчасного сексуального виховання молодого покоління. Серед них вирізняється своєю ґрунтовністю та цілісністю навчальний посібник В. Кравця «Сексуальна педагогіка» (2016). Це логічне продовження низки попередніх наукових розвідок ученого, результатом яких стали праці «Психологія сімейного життя» (1995), «Діяльність шкільного психолога з дошлюбної підготовки школярів» (1997), «Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя» (1997), «Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді» (2000), «Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства» (2001), «Гендерна педагогіка» (2003), «Історія гендерної педагогіки» (2005), «Статева соціалізація дітей і підлітків: закономірності та гендерні особливості» (2008), «Статева соціалізація та підготовка учнівської молоді до сімейного життя у педагогіці та шкільній практиці зарубіжних країн» (2009) та ін.

Варто зауважити, що дослідження В. Кравця проведені на підґрунті праць «Сексуальна педагогіка» (за ред. О. Бляшка, 1926), М. Рубінштейна «Половое воспитание с точки зрения интересов культуры» (1926), К. Фрід'юнга «Половая жизнь детей и ее значение для воспитания и врачебной практики» (1927), Д. Азбукіна «Половое

*© Слюсаренко Н. В., Оспанова Я. М.

воспитание и просвещение детей и подростков в школе» (1928), А. Залкінда «Половое воспитание» (1928), Б. Шапіро «Половое воспитание детей в семье» (1928), А. Бека «Основные вехи полового воспитания» (1929), К. Веселовської «Педологические основы полового воспитания» (1929), С. Вольфсона «Семья и брак в их историческом развитии» (1937), В. Чекаліна «Любовь и семья» (1966), Л. Левшина «Мальчик – мужчина – отец» (1968), Є. Васильєвої «Семья и ее функции» (1976), Л. Кулікової, Л. Слінько «Статеве виховання дітей і підлітків» (1980), Т. Костигової, Р. Ракітіної «Девочка, девушка, женщина» (1984), І. Дубровіної «Проблемы психологической подготовки молодежи к семейной жизни» (1989), І. Кона «Введение в сексологию» (1989), Т. Говорун, О. Шарган «Батькам про статеве виховання дітей» (1990), С. Голод «Будущая семья: какова она?» (1990), Д. Вікторової «Любовь и секс» (1991), В. Добрової «Сексуальное воспитание подростков» (1991), В. Постового «Сучасна сім'я і її педагогіка» (1994), С. Свириденко «Проблеми сімейного та статевого виховання дітей та учнівської молоді» (1995), «Детская сексология» (1996), О. Забужко «Польові дослідження з українського сексу» (1996), Т. Алексеєнко «Педагогічні проблеми молоді сім'ї» (1997), Л. Іванова «Любовь. Что нужно знать о ней молодым и пожилым» (1998), Т. Говорун, О. Кікінежді «Стать та сексуальність: психологічний ракурс» (1999), В. Розіна «Любовь и сексуальность» (1999), Д. Колесова «Биология и психология пола» (2000), К. Костенко «Откровенный разговор о сексе» (2000) та ін. [4].

Більш детально інформацію з порушеної проблематики вміщено, наприклад, в роботі Є. Черепової «О нравственной подготовке учащихся к семейной жизни (библиография)» (1976), в бібліографічному покажчику «Підготовка молоді до сімейного життя» (укладач В. Кравець, 2002) та ін.

До цього переліку варто додати й роботи О. Кузнецової «Статеве виховання школярів» (2004), О. Цокур, І. Іванової «Основи гендерного виховання» (2005), В. Кришталь, Є. Кришталь, Т. Кришталь «Сексологія» (2008), Л. Олійник «Статеве виховання» (2009), О. Петренко «Гендерний вимір шкільної освіти в Україні (XX ст.)» (2010), Т. Дороніної «Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді» (2011), О. Кікінежді «Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості» (2011), Л. Маценко «Педагогіка сімейного виховання» (2011), Н. Слюсаренко «Гендерний підхід до організації навчально-виховного процесу сучасної школи» (2011), О. Петренко «Практика впровадження гендерного підходу в освіту й виховання» (2013) та ін.

У контексті нашого дослідження особливий інтерес становлять також дві монографії І. Ігнатенко «Жіноче тіло у традиційній культурі українців» [1] та «Чоловіче тіло у традиційній культурі українців» [2]. У першій із них авторка подає джерельну базу свого дослідження, окремі позиції якої представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Праці, що містять інформацію про народні традиції й уявлення українців щодо жіночого та чоловічого тіла (друга половина XIX – початок XX ст.)

Рік видання	Автор	Назва роботи
1	2	3
1865	Трусевич И.	Зилле: Предания, поверья, пословицы и песни жителей Полесья
1869	Данильченко И.	Этнографические сведения о Подольской губернии
1886	Сумцов М.	Досветки и посиделки
1887	Боржковский В.	«Парубоцтво» как особая группа в малорусском сельском обществе
1889	Вовк Ф.	Сороміцькі весільні пісні, записані М.О. Максимовичем
1889	Талько-Грынцевич Ю.	Народное акушерство в Южной Руси

Продовження табл. 1

1	2	3
1891	Коваленко Г., Манжура И.	К народной медицине малоруссов
1896	Ястребов В.	Новые данные о союзах неженатой молодежи на юге России
1897	Милорадович В.	Народные обряды и песни Лубенского уезда Полтавской губернии
1899	Беньковский И.	Народный взгляд на «нечистую» женщину
1900	Литвинова-Бартош П.	Весільні обряди і звичаї у Чернігівщині
1901	Демич В.	Сифилис, венерические и кожные болезни и их лечение у русского народа
1901	Яворский Ю.	Духовный стих о грешной деве и легенда о нерожденных детях
1902	Малинка А.	Сборник материалов по малорусскому фольклору
1902	Милорадович В.	Народная медицина в Лубенском уезде Полтавской губернии
1902	Сумцов Н.	Очерки народного быта
1905	Бабенко В.	Этнографический очерк народного быта Екатеринославского края
1918	Ріпецький О.	Парубочі й дівочі звичаї в с. Андріяшівці на Полтавщині
1918	Шекерик-Доників П.	Родини і хрестини на Гуцульщині
1927	Грушевська К.	З примітивного господарства. Кілька завважень про засоби жіночої господарської магії у зв'язку з найстаршими формами жіночого господарства
1928	Квітка К.	Українські пісні про дітозгубницю

Аналіз інформації, наведеної в таблиці 1, дозволяє стверджувати, що навіть у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття в друкованих джерелах можна було знайти більш-менш детальні відомості про уявлення українців про фізіологію чоловіка і жінки та сексуальність, про менструальний цикл, про весільні обряди та пісні, про статеве життя, про те, як утворюється й розвивається в лоні жінки плод, як уникнути небажаної вагітності, які існували контрацептивні й абортівні засоби, способи лікування венеричних захворювань тощо.

Отже, аналіз джерельної бази досліджуваної проблеми дозволяє стверджувати, що вона досить повно представлена в численних працях, які безпосередньо або опосередковано охоплюють широке коло питань, так чи інакше пов'язаних із сексуальним вихованням молодого покоління. Разом із тим цей напрямок виховної роботи в більшості випадків залишається поза увагою і батьків, і педагогів, і суспільства.

Водночас результати анкетування старшокласників, студентів і викладачів України та Казахстану щодо їхньої поінформованості у сфері сексуальних стосунків доводять необхідність організації систематичного цілеспрямованого сексуального виховання молоді.

У ході анкетування респондентам (ними стали близько 500 представників чоловічої і жіночої статі віком від 17 до 69 років) було запропоновано надати відповіді зокрема на такі запитання:

- Що Ви розумієте під словосполученням «статеві стосунки»?
- Чому сучасна молодь починає раннє статеве життя?
- Чи вважаєте Ви, що раннє статеве життя може спричинити шкоду?
- Які види контрацептивів Ви знаєте?
- Як Ви вважаєте, чи потрібен у навчальному закладі спецкурс з цієї теми?
- Хто має турбуватися про сексуальну просвіту і репродуктивне здоров'я молодого покоління?

- Для чого людині потрібна сексуальність?
- Від чого важливо утримуватися у статевому житті?
- Яких правил варто дотримуватися у статевому житті?

Отримані відповіді засвідчили, що термін «статеві стосунки» далеко не всі респонденти розуміють правильно, тобто як генітальний контакт чоловіка і жінки для отримання задоволення і продовження роду людського. Окремі учні та студенти утрималися від відповіді на це запитання або написали, що не можуть пояснити вищезгадане поняття. Серед трактувань терміна «статеві стосунки» були зокрема такі: «інтимні відносини між чоловіком і жінкою, що базуються на любові, взаємній симпатії та інстинкті продовження роду людського», «секс», «секс між чоловіком і жінкою», «інтимна близькість, статевий акт», «близький тілесний контакт», «відносини пов'язані із сексом», «інтимні відносини між чоловіком і його дружиною», «інтимні взаємовідносини між чоловіком і жінкою або стосунки сексуальних меншин», «інтимні відносини між представниками різних або однієї статі», «любовний контакт чоловіка і жінки», «сексуальний контакт між представниками різних статей», «сексуальний контакт як мінімум двох людей», «регулярні або ні статеві контакти з постійним статевим партнером», «пристрасть між чоловіком і жінкою», «природні фізіологічні та психоемоційні потреби організму людини», «фізіологічні відносини інтимного характеру», «близькість тіл», «фізична близькість з протилежною статтю», «це коли люди сплять один з одним», «секс, займатися любов'ю, камасутра», «злиття чоловіка і жінки», «злиття жіночої яйцеклітини з чоловічим сперматозоїдом», «кохання», «серйозні відносини, за якими лежить велика відповідальність» та ін.

На запитання «Чому сучасна молодь починає раннє статеве життя?» більшість викладачів відповіли, що «молодь недостатньо поінформована про наслідки ранніх статевих стосунків», «молоді люди хочуть отримати власний досвід та знання, бо їм «про це мало хто розповідає», «через брак спілкування, уваги і любові у сім'ї», «через відсутність належного контролю з боку дорослих», «через втрату сімейних цінностей», «через відсутність належного статевого виховання з боку батьків», а також «через цікавість», «через те, що в сучасному світі забагато усіляких спокус», «через бажання продемонструвати оточуючим свою дорослість, справити на них враження», «через статеву розпусту, аморальність», «бо це модно», «хочеться нових відчуттів», «внаслідок доступності відповідної інформації в мережі Інтернет, на телебаченні», «внаслідок акселерації» та ін.

Частина відповідей старшокласників і студентів на вищезгадане запитання є аналогічною. До причин, які спонукають молодь до раннього статевого життя, вони також віднесли «цікавість», «акселерацію», «моду», «бажання нових відчуттів», «недостатню поінформованість», «аморальність», «бажання довести, що вони вже дорослі», «відсутність контролю, статевого виховання» та ін. Були названі й такі причини: «розкутість», «бажання підвищити свій авторитет серед однолітків», «нестача уваги і любові від батьків», «заборона батьків», «пошук підтримки», «приклад однолітків», «щоб не бути білою вороною», «відсутність статевого виховання в школі», «гормони», «не організоване дозвілля», «сучасне кіно та реклама», «відсутність у батьків інтересу до життя дітей», «бажання отримати задоволення», «непорозуміння з батьками», «безглузда випадковість», «вплив оточуючого середовища, зокрема західної культури», «неробство», «нудьга», «дурість», «асоціальна поведінка» та ін.

Проведене анкетування довело, що молодому поколінню бракує інформації про наслідки раннього статевого життя, про контрацептиви, про те, для чого людині потрібна сексуальність, від чого важливо утримуватися у статевому житті і яких правил потрібно дотримуватися. Напевне тому майже всі старшокласники і студенти вважають необхідним запровадження в загальноосвітніх і вищих навчальних закладах відповідного спецкурсу і сподіваються, що про сексуальну просвіту і репродуктивне здоров'я молоді мають турбуватися насамперед батьки, а також педагоги, лікарі, засоби масової

інформації, уряд і сама молода людина.

Заповнити прогалини у своїх знаннях щодо сексуальних стосунків молоде покоління часто намагається самостійно, зокрема «66,1 % українських підлітків «шукають і знаходять інформацію про секс в Інтернеті» [5]. До того ж молоді люди прагнуть отримати відповідний досвід, а тому в Україні «середній вік статевого дебюту серед дівчат – 13,7 років, серед хлопців – 13,3. Як результат – у нас один із найбільших показників підліткової вагітності в Європі» [там само].

Тобто слабка сексуальна просвіта призводить до численних проблем. Разом із тим сексуальність – основа людського існування. А тому і батьки, і педагоги зобов'язані не лише ознайомити дітей з цим поняттям, а й орієнтувати їх на розвиток власної сексуальності, прищепити повагу до протилежної статі, навчити як зберегти своє сексуальне здоров'я, моральність тощо. Адже сексуальне виховання молодого покоління є прямим обов'язком дорослих, який, на жаль, майже не виконується належним чином.

Водночас, як уже зазначалося, в друкованих джерелах інформації з досліджуваної проблематики не бракує. Чимало такої інформації містить і навчальний посібник В. Кравця «Сексуальна педагогіка» [3], де визначено межі й уточнено категорії сексуальної педагогіки; розроблено принципи відбору змісту сексуально-педагогічної освіти у вищій школі; виявлено дидактичні умови реалізації сексуально-педагогічної вищої освіти; визначено структурні ознаки роботи зі сексуальної соціалізації та вимоги довшівської сексуально-педагогічної освіти; розроблено програмні вимоги з питань підготовки майбутніх педагогів до здійснення сексуальної соціалізації дітей, що враховують їх психічні та індивідуальні особливості.

В. Кравець трактує сексуальне виховання як «процес цілеспрямованого впливу на особистість з метою формування культури сексуальної взаємодії, вміння переживати й усвідомлювати свої фізіологічні і психологічні особливості відповідно до усталених в суспільстві норм і правил. Це виховання прояву статевих інстинктів, потреб, інтересів і поведінки відповідно до прийнятих в суспільстві норм моралі; формування почуттів і переживань як чуттєво-еротичних і духовно-моральних компонентів статевих стосунків, котрі надають їм особливої краси» [3, с. 185]. Він наголошує, що «будь-яке звуження сексуального виховання до навчання техніки статевих стосунків явно неправильне» [там само, с. 186].

Учений окреслює основні завдання сексуальної педагогіки, серед яких:

- розкриття педагогічних аспектів процесу сексуальної соціалізації дівчаток і хлопчиків як суб'єктів шкільного виховання, впливу складних і багатовекторних взаємодій з батьками, однолітками, педагогами, матеріалом шкільних підручників і курсів на становлення сексуальної ідентичності індивідів обох статей;
- дослідження психофізіологічних і психологічних змін, що відбуваються в період статевого дозрівання, та вироблення психолого-педагогічних рекомендацій щодо їх урахування в освітньо-виховному процесі;
- вивчення еротичних і сексуальних реакцій школярів різного віку та різної статі та формування рекомендацій педагогам і батькам зі сексуальної соціалізації вихованців;
- виявлення можливих наслідків ризикованої статевої поведінки школярів різної статі;
- дослідження психолого-педагогічних аспектів формування адекватних сексуальних орієнтацій;
- дослідження психологічних і педагогічних засобів і умов формування сексуальної культури людини;
- розроблення нормативної моделі й механізмів сексуальної соціалізації дітей в сучасній сім'ї, теоретичний пошук її вирішення;
- виявлення й обґрунтування шляхів урахування в освітньо-виховному процесі школи гендерних особливостей сексуальності статей та ін. [3, с. 6-7].

Реалізація цих завдань є надзвичайно важливою і, без сумніву, сприятиме

розв'язанню однієї з найбільш суттєвих психолого-педагогічних проблем сьогодення – сексуальному вихованню молодого покоління як в умовах сім'ї, так і в закладах освіти. А пошук шляхів ефективного проведення цієї роботи має стати предметом подальшого наукового пошуку.

Література:

1. Ігнатенко І. Жіноче тіло у традиційній культурі українців / Ірина Ігнатенко. – Харків : Вид-во «Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 224 с.
2. Ігнатенко І. Чоловіче тіло у традиційній культурі українців / Ірина Ігнатенко. – Харків : Вид-во «Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 224 с.
3. Кравець В. П. Сексуальна педагогіка : навчальний посібник / В. П. Кравець. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. – 320 с.
4. Підготовка молоді до сімейного життя : бібліографічний показник (1900-2001 рр.) / укладач Кравець В. П. – Київ-Тернопіль, 2002. – 136 с.
5. Як школярам в Україні та Європі розповідають про секс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studway.com.ua/rozpovisti-pro-sex/>.

Слюсаренко Н. В., Оспанова Я. Н.

СЕКСУАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ
КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье отмечается, что проблемы воспитания молодого поколения занимают видное место в жизнедеятельности каждой семьи и учебно-воспитательном процессе учебных заведений. Последние, как правило, сосредотачивают основное внимание на таких направлениях воспитания, как умственное, нравственное, эстетическое, физическое, трудовое и др. Однако сексуальному воспитанию молодежи должного внимания не уделяется. Вместе с этим необходимость своевременного сексуального воспитания молодого поколения справедливо отмечается во многих психолого-педагогических источниках.

Представлен обзор работ по тематике, которая касается проблем сексуального воспитания, вышедших в свет в течение второй половины XIX – начала XXI века. Раскрыта сущность основных понятий. Охарактеризованы результаты анкетирования учащихся, студентов и преподавателей относительно их осведомленности в сфере сексуальных отношений.

Ключевые слова: воспитание, молодое поколение, сексуальность человека, сексуальное воспитание, задания сексуальной педагогики.

Slyusarenko N. V., Osanova Ya. M.

SEXUAL EDUCATION OF YOUNG GENERATION
AS A PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

It is highlighted in the article that the problems of education of young generation take the prominent place in the life of each family and the educational process of educational institutions. The latter, as a rule, focus their main attention on such areas of education as mental, moral, aesthetic, physical, labour, etc. However, sexual education of young generation is not given due attention. Nevertheless, the need for timely sexual education of young generation is quite rightly noted in many psychological and pedagogical sources.

The review of works on issues related to sexual education published in the second half of the nineteenth and early twenty-first centuries is presented. It is emphasized that in the printed sources of this period it is possible to find more or less detailed information about the views of Ukrainians about the physiology of man and woman and sexuality, about the menstrual cycle, about wedding ceremonies and songs, about sexual life, how babies are formed and developed in the womb, how to prevent an unwanted pregnancy, about the contraceptive and abortive drugs, ways to treat sexually transmitted diseases, etc.

The essence of the concepts of «a person's sexuality», «sexual education» is revealed. The results of the questioning of pupils, students and teachers of educational institutions of Ukraine and Kazakhstan concerning their awareness in the field of sexual relations are described.

Key words: education, young generation, a person's sexuality, sexual education, tasks of sexual pedagogy.